

บทวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยใน
โรงเรียนแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7

The Analysis of The approach for the Democratic Civic Education in School
integrated with the Seven Sappurisdharma Principles.

ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี¹
(Punnapong Wongnasri)

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของไทยได้มีความพยายามในการพัฒนาคนเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และสืบต่อเนื่องมา จนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ได้บัญญัติคำว่า “พลเมือง” ลงไปในเนื้อหา ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในกฎหมายรัฐธรรมนูญในฉบับที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งใน การพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลังจากวิกฤตความแตกแยกของประชาชนในประเทศ การสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจะช่วยลดความรุนแรงและความขัดแย้งทางการเมืองลงได้ ด้วยเหตุผลที่ พลเมืองมีคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประการที่ 1 มีความเชื่อในวิถีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) ประการที่ 2 มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐหรือชุมชนการเมือง (Body Politics) เดียวกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรปฏิบัติต่อกันเยี่ยงสุภาพชน (Politeness) และประการที่ 3 คือ พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะไฝหาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-Loving) (วิชัย ตันศิริ, 2557 : 21) รัฐบาลชุดปัจจุบัน (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) จึงกำหนดนโยบายเร่งด่วน นโยบายด้านที่ 4 การศึกษาและ เรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อปฏิรูปการศึกษา ใน 5 ยุทธศาสตร์ย่อย คือ 4.1) จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนได้เต็มตามศักยภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนา กำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการ 4.2) ในระยะ เฉพาะหน้า จะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและ ลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา จัดระบบการสนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกใช้บริการ การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยอาจจะพิจารณาจัดให้มีคู่มือการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่ง 4.3) ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัด การศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ 4.4) พัฒนาระบบการผลิตและ พัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยี สารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูหรือเพื่อการเรียนรู้ด้วย ตัวเอง และ 4.5) ทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาท สำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

¹ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

สำหรับสังคมไทยซึ่งประสบกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมา จึงเริ่มที่จะพูดคุยถกเถียงกันมากในเรื่องประชาธิปไตย ความเข้าใจประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน(สถาบันพระปกเกล้า, 2555 : 16-17) โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยควรจะเป็นอย่างไรกันมากขึ้น ความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาดพลเมืองซึ่งรู้ทันการเมืองและรับผิดชอบต่อผลประโยชน์สาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของความฉ้อฉล ความยากจน และขาดโอกาสทางการศึกษา โดยทางออกในเรื่องนี้ คือการสร้างพลเมืองที่มีอุปนิสัยและระบบคุณค่าที่สอดคล้องกับระบอบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์ของไทยที่ผ่านมาพยายามที่จะผลักดันในการจัดการศึกษาให้มีวิชาหน้าที่พลเมือง แต่การที่จะมุ่งหน้ายุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีส่วนรับผิดชอบต่อประโยชน์สาธารณะนั้นดูจะยังไกลความเป็นจริง (วิชัย ตันศิริ, 2557:10) ดังที่ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสเวล (Harold Lasswell) ได้ตั้งคำถามไว้ว่า “Is there a democratic personality?” มีใครบ้างที่มีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตย สังคมประชาธิปไตยต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย แต่จะมีพลเมืองมากน้อยแค่ไหนที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย (วิชัย ตันศิริ, 2557 : 18) ฉะนั้น การสร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงต้องอยู่ในกระบวนการจัดการศึกษาที่เน้นเป้าหมายและผลลัพธ์ให้พลเมืองเข้าใจและแสดงบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม มีอุปนิสัยและบุคลิกภาพเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไป

การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมให้มีการเรียนรู้ เข้าใจ และมีแนวปฏิบัติของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงการสร้างนักเรียนให้เป็นพลโลก หรือพลเมืองโลก (Global Citizen) ไว้ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตร ที่ว่า “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในความสามารถของทุกคนในการพัฒนาตนเอง

สถานศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีบทบาทต่อการสร้างและกล่อมเกลาค่านิยม แนวคิด และแนวทางในการดำเนินชีวิต การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงควรเริ่มต้นที่สถาบันการศึกษา โดยการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เพราะความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นค่าที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมืองจนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก (ถวิลวดี บุรีกุล และรัชต์ แสงมะหะมัด, 2555 : 4) ซึ่งหากสถานศึกษามีการบริหารจัดการและดำเนินงานในแนวทางสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ย่อมที่จะสร้างการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันให้กับผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

การศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองเพื่อสร้างพื้นฐานการพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมทางศาสนา โดยนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมของคนดีเข้ามาบูรณาการในการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบด้วย

- 1) ธัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ 2) อตถัญญตา คือ รู้จักผล 3) อัตตัญญตา คือ รู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ

5) กาลัญญตา คือ รู้จักกาล 6) ปริสัณญตา คือ รู้จักชุมชน และ 7) ปุคคัลญตา คือ รู้จักบุคคล โดยวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่สังกัดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง เพื่อให้สามารถพัฒนานโยบายการศึกษาและหลักสูตรของสถานศึกษาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองได้อย่างเข้าใจบริบทความเป็นชุมชนมากขึ้น

ข้อวิพากษ์และปัญหาที่สำคัญของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในการจัดการศึกษาของไทย

แม้ว่าในสถาบันการศึกษาจะมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับพลเมือง หรือหน้าที่พลเมือง แต่ในกระบวนการของการจัดการเรียนการสอนของครู หรือบทบาทของผู้เรียน อาจจะยังไม่บรรลุเป้าหมายของการสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งจะต้องมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมือง ในเรื่องนี้ วิชัย ตันศิริ (2557 : 6-7) ให้ความคิดเห็นว่าการสอนความเป็นประชาธิปไตยในวิชาพลเมืองที่มีการแยกรายวิชาออกมาเป็นอิสระจากเดิมที่อยู่ในวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมต้นและ มัธยมปลาย ซึ่งการแยกส่วนหรือไม่เน้นไม่สำคัญเท่ากับการให้คิดวิเคราะห์เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้อธิบายเพิ่มเติมว่าควรปรับปรุงเป้าหมายของวิชานี้เป็นวิชาที่เรียกว่าวัฒนธรรมพลเมืองเพื่อประชาธิปไตย ที่มีคุณธรรมนำหน้า เพราะวัฒนธรรมพลเมืองจะครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่เรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครองในระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เกี่ยวกับเรื่องระบบคุณค่า อุดมการณ์ ทศนคติที่ควรจะต้องเกิดขึ้น ตลอดจนเรื่องทักษะภาคปฏิบัติ โดยมีทั้งมิติด้านปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายคือการทำความเข้าใจให้เกิดขึ้น ให้เกิดความคิดที่ถูกต้อง ที่ควรจะเป็นให้แก่เยาวชน ผลการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้า (2555) ในการศึกษาสำรวจวิจัย เรื่องความเป็นพลเมืองในประเทศไทย พบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับหลักการปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรมความเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมือง แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ในฐานะพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมืองมีน้อยที่สุด นอกจากนี้ ยังพบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองจำแนกตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย โดยภาพรวมพบว่า อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 143.34 จากคะแนนเต็ม 170 คะแนน ในส่วนของภาคใต้ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 130.70 ให้ความสำคัญอยู่ที่อันดับ 3 ของ 5 ภูมิภาค สูงกว่ากรุงเทพมหานคร แต่เมื่อพิจารณาถึงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่เป็นอยู่จริงจำแนกตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย โดยภาพรวมพบว่า อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 129.19 จากคะแนนเต็ม 170 คะแนน พบว่าในส่วนของภาคใต้กลับพบว่า ความเป็นพลเมืองที่มีอยู่จริง อยู่ที่อันดับ 4 ของ 5 ภูมิภาค ค่าเฉลี่ย 126.96 โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระดับที่น่าพอใจ แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าการปฏิบัติในระดับที่ค่อนข้างต่ำมาก

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชต์ แสงมเหหมัต (2555) ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองในประเทศไทยจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) การจัดทำตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย 2) ศึกษาประเด็นความสำคัญที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทย และ 3) ศึกษาการมีอยู่ของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทย ผลการศึกษา พบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันของระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น

3 กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นชุมชน และ ด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า นอกจากนี้ เมื่อศึกษาถึงขั้นความสัมพันธ์ในรายการของคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี พบว่าประชาชน ในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันในคุณสมบัติของการเป็นพลเมือง โดยผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองด้านชุมชนมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคกลาง และสุดท้าย ผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุด คือ ภาคกลาง รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน และศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

1.1 การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอน และการจัดบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ

1.3 การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้

1.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ครูสังคมทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการวัดและการประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัด และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือ และประเมินโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินโดยผู้เดียว

2. ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

2.1 ด้านนักเรียน ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี เห็นว่าทักษะการเป็นพลเมืองเป็นปัญหาค่อนข้างมาก ส่วนครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 30 ปี เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อยและครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย

2.2 ด้านครู ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นปัญหาค่อนข้างน้อย

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี โดยมีผลสรุปได้เป็น 3 มิติ คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น การเมืองการปกครองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. ด้านความคิดเห็น หรือ เจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมของไทย ผนุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น

3. ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม

สุจิตรา วันทอง (2556) ศึกษางานวิจัยและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา และ เพื่อวิเคราะห์ผลของการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา บทสรุปของงานวิจัย คือ การใช้การวิจัยเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ของครู มีดังนี้ 1. ครูมีระดับการปฏิบัติและระดับความสำเร็จอยู่ในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ระดับความสำเร็จจะมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับปฏิบัติในทุกรายการ ครูให้ความเห็นว่าการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนต้องผ่านการจัดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย 2. การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย ครูมีระดับปฏิบัติและระดับความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามข้อรายการพบว่า ครูมีระดับความสำเร็จต่ำกว่าระดับการปฏิบัติในทุกข้อรายการ

ทรงศิริ วิจิรานนท์ (2556) ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจำแนกตามภูมิหลังของนักศึกษา 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร โดยมีข้อสรุป คือ นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก 3.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐาน นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีมีความซื่อสัตย์สูงสุด 4.45 และความมีธรรมาภิบาล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3.55 ด้านความรู้และทักษะ นักศึกษาสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.19 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจำแนกตามภูมิหลังของนักศึกษาพบว่าเพศที่ต่างกันมีคุณลักษณะพลเมืองดีด้านคุณลักษณะพื้นฐาน ความรู้ ทักษะ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

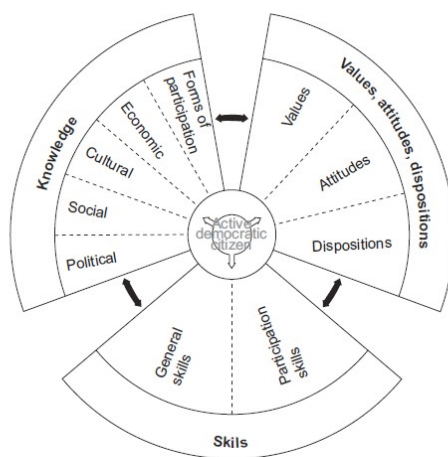
จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงภาวะวิกฤตของความเป็นพลเมืองที่ต้องได้รับการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ นั่นคือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจจากสถาบันศึกษา เพื่อเป็นรากฐานของพลเมืองที่จะเข้าใจสถานะและบทบาทของตนเองในฐานะที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การก้าวพ้นปัญหาเหล่านี้ จึงต้องทำความเข้าใจแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง (Civic Education)

แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง เริ่มแรกพัฒนาขึ้นสำหรับประเทศในยุโรปและเยอรมัน และขยายไปสู่ประเทศทางตะวันตกที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้เรียน โดย Print and Lange ได้อ้างงานของ Patnum (2000) ที่ได้กล่าวว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่ไม่สามารถทำงานหรือพัฒนาได้ หากปราศจากความเข้มแข็งจากภาคพลเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ต้องเกิดจากพลเมืองที่เข้มแข็งด้วย

การเริ่มต้นของการนำแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง ควรเริ่มต้นตั้งแต่ชีวิตในวัยเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและอย่างช้าที่สุดคืออยู่ในช่วงมัธยมศึกษา โดยมีระบบคุณค่าของความเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตย อันประกอบด้วยเรื่องความอดทน ความเห็นอกเห็นใจกัน การสร้างประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพให้กับตนเอง การเปลี่ยนแปลงสำหรับการรับรู้ การสร้างวิธีการอยู่ร่วมกับความขัดแย้งทั้งหลาย ความสามารถในการตัดสินใจอย่างเสมอภาค และยุติธรรม เป็นต้น (Print and Lange, 2012 : 9) ซึ่งมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในโรงเรียน เช่น การกำหนดปัจจัยสำคัญของคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง คือ ทักษะของผู้เรียน สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ และความเชี่ยวชาญทางการศึกษาของครูผู้สอนที่จะช่วยสนับสนุนผู้เรียนให้เข้ามามีส่วนร่วม การพัฒนาพลเมืองที่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากับผู้เรียนทุกๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ให้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมพลเมืองให้เป็นวิถีปฏิบัติของการศึกษาในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการประเมินตนเองด้านการเรียน และการขอคำชี้แจงจากผู้สอนในการประเมินผล โดยการให้ข้อมูลป้อนกลับในด้านต่างๆ การเรียนรู้โดยใช้โครงการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง การเข้าใจความแตกต่างของบุคคล และการพัฒนาเป็นรายบุคคล การสร้างโอกาสให้ทุกโรงเรียนได้ยึดหลักการของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง การสร้างนโยบายที่ใช้สำหรับการกำกับเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ตลอดจนการศึกษาวิจัยที่จะช่วยพัฒนาในเรื่องนี้ (Print and Lange, 2012 : 8-14) การศึกษาเกี่ยวกับพลเมืองอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาแนวคิดทฤษฎีความเป็นพลเมืองตามแบบอย่างนักรัฐศาสตร์ และอีกประเภทหนึ่งคือการสอนเพื่อการพัฒนาพลเมือง (Teaching good citizenship) ซึ่งประเภทหลังนี้เป็นการแสดงให้เห็นหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิที่จะศึกษา (Right to education) และ การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Effective Citizenship) (Print and Lange, 2012 : 8-14)

กรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง (Curriculum Framework of Civic Education) (Print and Lange, 2012 : 31) เป็นแผนสำหรับการสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนภายใต้ทิศทางนโยบายหรือเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งเป็นการแสดงออกทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่ง Print and Lange ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ดังแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

Print and Lange (2002 : 31)

กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองมี 3 ประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ ซึ่ง Print and Lange (2012 : 31-35) กำหนดขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านความรู้ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge)	ความรู้ทางสังคม (Social Knowledge)
- ระบบการเมือง และระบบกฎหมาย - แนวคิด หลักการเบื้องต้น และสถาบันต่างๆ ของระบอบประชาธิปไตย - การแบ่งแยกอำนาจและอำนาจหน้าที่ในประวัติศาสตร์ - แนวคิดพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย - สิทธิพลเมืองและและควมรับผิดชอบ และสิทธิมนุษยชน - การตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ - ประเด็นทางการเมืองในกระแสปัจจุบัน - สื่อ และบทบาทสื่อในชีวิตของบุคคลและสังคม - ความมั่นคงของชาติและนานาชาติ	- ความสัมพันธ์ทางสังคม - สิทธิทางสังคม - บทบาทหน้าที่และการทำงานของกลุ่มและภาคประชาสังคม - ความแตกต่างทางสังคม (สวัสดิการ ความมั่นคงทางสังคม สุขภาพ เป็นต้น)
ความรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Knowledge)	ความรู้ทางเศรษฐกิจ (Economic Knowledge)
- ประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ - ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในบริบทของท้องถิ่น ภูมิภาค ระดับชาติและระดับโลก - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	- สิทธิทางเศรษฐกิจ - หลักการทางเศรษฐศาสตร์และพัฒนาการทางเศรษฐกิจ - หลักการทางการเงินและการเชื่อมโยงเนื้อหาทางเศรษฐกิจ - การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับท้องถิ่นและนานาชาติ
รูปแบบการมีส่วนร่วม (Forms of Participation knowledge)	
ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจในชีวิต	

2. ขอบเขตด้านทักษะในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ทักษะทั่วไป (General skill)	ทักษะการมีส่วนร่วม (Participation Skills)
- การคิดเชิงวิพากษ์ - การตรวจสอบข้อมูลทีวีพากษ์ - ความแตกต่างระหว่างความจริงและข้อคิดเห็น - การเข้าถึงการตัดสินใจที่สมดุล การตัดสินใจหรือข้อคิดเห็นอยู่บนพื้นฐานของการตรวจสอบข้อมูลทีวีพากษ์และความมีเหตุผล - การแก้ปัญหาได้ - การตัดสินใจได้ - มีความคิดสร้างสรรค์ - มีทักษะที่จำเป็น	- การตรวจสอบและการมีส่วนร่วมในนโยบาย การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการต่อต้านอย่างสันติ - การแก้ปัญหาความขัดแย้งในวิถีทางสันติ - มีส่วนร่วมในองค์กรอาสาสมัครหรือเป็นสมาชิกกลุ่ม - แสดงออกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย - การสร้างความร่วมมือ - อยู่ร่วมในสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม - การจัดการกับความแตกต่างทั้งหลายได้ ทั้งความแตกต่างทางเพศ สังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนา - มีพันธะผูกพันในการปกป้องสิ่งแวดล้อม

ทักษะทั่วไป (General skill)	ทักษะการมีส่วนร่วม (Participation Skills)
- มีทักษะในการสื่อสาร	
- มีการใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร	

3. ขอบเขตด้านทัศนคติ ค่านิยม และเจตคติ ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ทัศนคติ (Attitudes)	ค่านิยม (Values)	เจตคติ (Disposition)
- ยึดมั่นต่อความจริง	- การยอมรับกฎหมาย	- ความตั้งใจในการมีส่วนร่วมใน
- เปิดใจ	- เคารพในความเป็นมนุษย์	ชุมชนทางการเมือง
- ยึดมั่นต่อสันติภาพและการสร้าง	- เคารพในสิทธิมนุษยชน	- ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมใน
แนวทางแก้ปัญหา	- เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตย	ชุมชนอย่างกระตือรือร้น
- รู้สึกมั่นใจต่อพันธะทางการเมือง	- เชื่อมมั่นในสันติภาพ	- ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมใน
- เชื่อมมั่นในหลักการประชาธิปไตย	- เชื่อมมั่นในสังคม ความยุติธรรมและ	ภาคประชาสังคม
สถาบัน และกระบวนการต่างๆ ว่า	ความเท่าเทียมกันของพลเมือง	
สำคัญเช่นเดียวกับการกระทำของ	- ปฏิเสธความรุนแรงทั้งหลายและ	
ภาคพลเมือง	การครอบงำ	
- รู้สึกรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ	- เชื่อมมั่นในความเป็นน้ำหนึ่งใจ	
- ยึดมั่นในค่านิยมของการสร้าง	เดียวกัน	
ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไว้วางใจ	- เคารพต่อความอดทนต่อความ	
กันและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจ	แตกต่างหลากหลาย	
เดียวกัน	- เชื่อมมั่นในการปกป้องสิ่งแวดล้อม	
- ยึดมั่นต่อหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน	- เชื่อมมั่นในการพัฒนาที่ยั่งยืน	
- มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ	- ให้คุณค่ากับอิสรภาพ	
	- ให้คุณค่ากับความยุติธรรม	

ตาราง 1 หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง

ปรับจาก Print and Lange (2012 : 31-35)

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ Print and Lange ได้ชี้ให้เห็นว่าควรนำไปปรับใช้ในการสร้างกิจกรรมการศึกษาในหลักสูตร ซึ่งแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจในการนำแนวคิดไปใช้มากกว่า

จากกรอบแนวคิดขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษา โดยการเชื่อมโยงกับหลักสูตรสัปปุริสธรรม 7

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรสัปปุริสธรรม 7

หลักสูตรสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักสูตรของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งผู้เขียนจะนำมาเป็นหลักในการบูรณาการกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน

สัปปุริสธรรม 7 คือหลักสูตรที่ทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้และถือปฏิบัติ เพราะศาสนามุ่งที่จะสอนให้ทุกคนเป็นคนดี หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีลักษณะเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะส่งผลต่อ

ประสิทธิภาพในการทำงาน โดยคำว่า สัมปรีสา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า สัตปุระ ภาษาไทยใช้คำว่า สัตบุรุษ แปลว่า คนดี คนสงบ หมายความว่า เป็นคนดีรอบด้าน และเป็นคนที่สงบจากความชั่ว ไม่ยอมทำความชั่ว สัมปรีสาธรรม ข้อปฏิบัติของคนดีมี 7 ประการ จริย พยัคฆราชคค์ และกวี อิศวรรณ. ม.ป.ป. : 53) สัมปรีสาธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษคำว่า “สัตบุรุษ” หมายถึง คนดี นักปราชญ์ หรือบัณฑิตสัมปรีสาธรรม จึงหมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มี 7 ประการ (อง.สตตก.37/65/236) ดังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายเพิ่มเติมคือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำในความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานที่ไปด้วยกันนั้น คือคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้นำ บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีธรรมะ หรือคุณสมบัติในตัวของผู้ที่มี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2540:10) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึงสัมปรีสาธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือเป็นคุณธรรม หรือคุณสมบัติของคนดี เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือ เป็นคนที่สามารถให้การแนะนำในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามความปรารถนาดีมี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล (พระธรรมกิตติวงศ์, ทองดี สุรเตโช, 2548 : 170) และสมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ตรัสว่า สัมปรีสาธรรม เป็น หลักธรรมที่สำคัญของมนุษย์ เป็นสมบัติเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ มีปัญญาารู้ได้ ทำได้ เข้าใจว่า ความกตัญญูต่เวทเป็นคุณธรรมที่ดี ที่ประเสริฐ มนุษย์มีสติปัญญารักษาความดีงามของให้สมบูรณ์ ด้วยหลักธรรมนี้ เพื่อให้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คงอยู่ สัมปรีสาธรรมเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อทำให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เป็นคนตระหนักรู้ใน เหตุผลรู้จักการวางตัวพอเหมาะพอดีทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีความเป็นตัวของตัวเอง (สมเด็จพระสังฆราช เจริญ สุวฑฺฒโน, 2549 : 15) หลักสัมปรีสาธรรม 7 จึงเป็นหลักคุณธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดีเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการพัฒนาตนเอง องค์กร สังคม ชุมชน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นคุณธรรมที่เน้นการแสดงออก 7 ประการ คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาล การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล

บทวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบบูรณาการหลักสัมปรีสาธรรม 7

จากการทบทวนวรรณกรรม ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับ ปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง และหลักธรรมสัมปรีสาธรรม 7 ผู้เขียนจึงวิเคราะห์ออกมาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบบูรณาการหลักสัมปรีสาธรรม 7 เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้เขียนจึงวิเคราะห์ได้ดังตารางต่อไปนี้

การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองกับการบูรณาการกับหลักสัมปรีสาธรรม 7	ด้านความรู้บูรณาการกับหลักสัมปรีสาธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล	ด้านทักษะบูรณาการกับหลักสัมปรีสาธรรม 7 ด้านหลักรู้จักตนรู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน	ด้านเจตคติบูรณาการกับหลักสัมปรีสาธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาลและรู้จักประมาณ
1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษา	ผู้บริหารของสถานศึกษากำหนดนโยบายหลักของสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัด	ผู้บริหารของสถานศึกษากำหนดนโยบายหลักของสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะในความเป็นพลเมือง	ผู้บริหารของสถานศึกษากำหนดนโยบายหลักของสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีเจตคติในความเป็นพลเมือง

การศึกษาเพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองกับ การบูรณาการกับ หลักสัปปุริสธรรม 7	ด้านความรู้บูรณาการ กับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและ รู้จักผล	ด้านทักษะบูรณาการกับหลัก สัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จัก ตน รู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน	ด้านเจตคติบูรณาการกับ หลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลัก รู้จักกาลและรู้จักประมาณ
	การศึกษาที่ให้ความรู้ ในทางการเมือง และ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนมี ความรู้ความเข้าใจใน หลักการและเหตุผล ของสถานการณ์ต่างๆ		
2. หลักสูตรของ สถานศึกษา	1. ความรู้ทาง การเมือง 1.1) สิทธิพลเมือง 1.2) แนวคิด พลเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตย 2. ความรู้ทางสังคม 2.1) ความสัมพันธ์ ทางสังคม 2.2) ความแตกต่าง ด้านสังคม	1. ทักษะทั่วไป 1.1) ทักษะการแก้ปัญหา 1.2) ทักษะการตัดสินใจ 2. ทักษะการมีส่วนร่วม 2.1) การแสดงบทบาทความ เป็นผู้นำตามระบอบ ประชาธิปไตย 2.2) การอยู่ร่วมกันใน สิ่งแวดล้อมที่หลากหลายทาง วัฒนธรรม	1. ทศนคติ 1.1) ความรับผิดชอบในการ ตัดสินใจ 2. ค่านิยม 2.1) เคารพสิทธิมนุษยชน 3. เจตคติ 3.1. ความตั้งใจในการมีส่วน ร่วมในชุมชนทางการเมือง
3. ครูผู้สอน	ครูผู้สอนมีบทบาทใน การให้ความรู้ สร้าง ความเข้าใจในความ เป็นพลเมืองทั้ง ในทางการเมืองและ สังคม ให้รู้จักเหตุ และรู้จักผลของ ปรากฏการณ์ทาง การเมือง และสังคม ที่เกิดขึ้น ด้วยวิธีการ เรียนรู้ที่หลากหลาย	ครูผู้สอนมีบทบาทในการพัฒนา ทักษะผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ของความเป็นพลเมือง ให้รู้จัก ตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยการสอนแบบมีกิจกรรมใน ปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้เรียน สามารถวิเคราะห์ตนเอง มี ทักษะในการตัดสินใจ แก้ไข ปัญหาของตนเองได้ และการ สร้างกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มี โอกาสแสดงปฏิสัมพันธ์ กับ ผู้อื่นอย่างอิสระ เพื่อให้เกิด ทักษะการมีส่วนร่วมในการ แสดงบทบาทของตนเอง และ บทบาทของความเป็นผู้นำตาม ระบอบประชาธิปไตย และให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้กับ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงใน	ครูผู้สอนมีบทบาทในการสร้าง เจตคติให้กับผู้เรียนให้รู้จัก กาล และรู้จักประมาณ มี ความรับผิดชอบในการ ตัดสินใจ เคารพสิทธิมนุษยชน และมีความตั้งใจในการมีส่วน ร่วมในชุมชนทางการเมือง

การศึกษาเพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองกับ การบูรณาการกับ หลักสูตรปฐมวัย 7	ด้านความรู้บูรณาการ กับหลักสูตรปฐมวัย 7 ด้านรู้จักเหตุและ รู้จักผล	ด้านทักษะบูรณาการกับหลัก สัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จัก ตนรู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน	ด้านเจตคติบูรณาการกับ หลักสูตรปฐมวัย 7 ด้านหลัก รู้จักกาลและรู้จักประมาณ
		ชุมชนของตนเองเพื่อสร้างความ เข้าใจและเรียนรู้ชุมชน ในการ อยู่ร่วมกันในสิ่งแวดล้อมที่ หลากหลายทางวัฒนธรรม	
4. สื่อการเรียนการสอน	การบรรยาย การแสดงบทบาท สมมุติ การบรรยายประกอบ สื่อ การยก กรณีศึกษา	การเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ (Active Learning) เน้น สื่อการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียน เกิดการคิด วิเคราะห์ เช่น การ ใช้สื่อวิดีโอเพื่อสร้างโจทย์ให้ ผู้เรียนคิดแก้ปัญหา	การจัดกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน โดยการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
5. การวัดผลและ ประเมินผล	การทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม การวัดผลก่อนเรียน และหลังเรียน	การสังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน	การสังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน การทำรายงานกลุ่ม
6. สภาพแวดล้อม การเรียนรู้	การสร้าง ปรากฏการณ์ใน โรงเรียน หรือ กิจกรรมที่แสดงให้เห็น ความรู้ทาง การเมืองและสังคม ของความเป็น พลเมืองในโรงเรียน ให้ผู้เรียนได้เข้าใจ จากปรากฏการณ์จริง ที่ใกล้ตัว และให้ ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมดังกล่าว เช่น กิจกรรมการ เลือกตั้ง คณะกรรมการ นักเรียน กิจกรรม การตัดสินใจในการ จัดสภาพแวดล้อม ของโรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง	การจัดกิจกรรมของโรงเรียนที่ ให้ผู้เรียนมีโอกาสในการ ตัดสินใจและแสดงบทบาทของ ตนเอง	สร้างกิจกรรมของนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกเป็น เจ้าของในกิจกรรมที่ได้ร่วม ตัดสินใจภายในโรงเรียน มี ความรับผิดชอบในการ ตัดสินใจ เคารพสิทธิมนุษยชน และมีความตั้งใจในการมีส่วนร่วม ในชุมชนทางการเมือง

การศึกษาเพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองกับ การบูรณาการกับ หลักสูตร 7	ด้านความรู้บูรณาการ กับหลักสูตร 7 ด้านรู้จักเหตุและ รู้จักผล	ด้านทักษะบูรณาการกับหลัก สัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จัก ตนรู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน	ด้านเจตคติบูรณาการกับ หลักสูตร 7 ด้านหลัก รู้จักกาลและรู้จักประมาณ
กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน กิจกรรม ชุมนุม เป็นต้น			

ตาราง 2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองกับการบูรณาการกับหลักสูตร 7

จากตาราง 2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองกับการบูรณาการกับหลักสูตร 7 ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนกับหลักสูตร 7 ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดของการจัดการศึกษา ซึ่งสถาบันการศึกษาจะต้องนำไปวิเคราะห์ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และสอดคล้องกับผู้เรียน ทั้งนี้ การบูรณาการทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองกับการบูรณาการกับหลักสูตร 7 สามารถนำไปบูรณาการได้ในทุกรายวิชา ไม่เพียงแต่รายวิชาหน้าที่พลเมืองเท่านั้น และสามารถทำให้อยู่ในวิถีชีวิตของนักเรียนได้ ในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน หรืออยู่ในกิจกรรมประจำวันของนักเรียนได้

บทสรุป

บทความวิชาการเรื่อง บทวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบบูรณาการหลักสูตร 7 ได้นำเสนอให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนที่บูรณาการกับหลักสูตร 7 ได้อย่างครอบคลุมทั้งระบบ นั่นคือ ทั้งในระดับนโยบาย และในระดับปฏิบัติการ เพื่อให้มีการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองอย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาในการนำไปเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ให้ตรงกับเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองโลก และสามารถนำไปเป็นแนวคิดสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อเพิ่มศักยภาพของพลเมือง และเพิ่มโอกาสในการลดปัญหาความขัดแย้งในอนาคตเมื่อทุกคนเรียนรู้ และเข้าใจความเป็นพลเมืองในสังคมการเมืองมากขึ้น

บรรณานุกรม

จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. ม.ป.ป. หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด).

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชต์ แสงมเหหมัด. 2555. รายงานวิจัยความเป็นพลเมืองในประเทศไทย

(Citizenship in Thailand). กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ทรงศิริ วิจิราพันธ์ 2556. คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

งานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

ปลินธร เพ็ชรฤทธ. 2550. สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะ

ความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตร

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอน

และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540) ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ,
(กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา).

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548. ภาษาธรรม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง).

วิชัย ตันศิริ. 2557. ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย. (กรุงเทพมหานคร :
บริษัทพีเพรส จำกัด).

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2548. รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สถาบันพระปกเกล้า. 2555. รายงานวิจัย การสร้างความปรองดองแห่งชาติ. (กรุงเทพมหานคร :
สถาบันปกเกล้า).

สุจิตรา วันทอง. 2556. การวิจัยและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัย
เป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา.
ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา.

สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). 2549. ธรรมศึกษา. (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา).

Print and Lange .2012. Schools ,Curriculum and Civic Education for Building
Democratic Citizens. (Sysney : Sense Publishers).